

Поєднання реалістичного змалювання дійсності та філософського підтексту у новелі В. Винниченка «Момент»

Головною метою творчості для митця Володимир Винниченко вважав дослідження найпотаємніших глибин людської душі, сенсу життя, а найвищою та найцікавішою темою було щастя. Щастя з іншими людьми, згода і гармонія всередині самої людини.

Щастям В. Винниченко вважав зрівноваження різних граней людської душі.

У своїй праці «Конкордизм» (від латин. *concordia* — погодження, згода) автор розробляє струнку і переконливу систему погоджень (з природою, із самим собою, із ближніми, з колективом тощо) і проголошує: щастя людства в погодженні, нещастя — у розладі: *«Будь чесним із собою: не приховуй від себе правди, не лукав сам із собою, не бреш собі; збравши собі, обдуривши себе, ти будеш здатний до злочину»*.

На думку автора, основою людського життя є любов. До речі, він чітко розрізняв два, здавалося б, схожі за значенням поняття — кохання та любов. У романі «Сонячна машина» герой порівнює кохання із зойком крові, а любов називає лицем вічності: *«Любити одночасно можна тільки одного. Врости можна тільки в одну душу, і тільки любов може проїняти всю істоту до кінця... Кохання приходить зразу, в один момент, і може одійти з такою ж раптовістю і несподівано... Кохання є дикий кричущий цвіт, із якого виростає рідкий-рідкий плід — любов. Без цвіту немає плоду, але не всякий цвіт дає плід»*.

Новелу **«Момент»** Володимир Винниченко написав у **1910** році.

Підзаголовок твору **«Із оповідань тюремної Шехерезади»** породжує у читача додаткові асоціації.

Наприклад, Шехерезада із «Тисяча і одної ночі», щоб урятувати собі життя, розказувала королю цікаві казки, не закінчуючи їх, а переплітаючи між собою.

У новелі Винниченка Шехерезада — це в'язень, який розважає співкамерників своїми історіями. Якимось він згадує незвичний випадок із власного життя: незаконний перетин кордону із молодого жінкою — панною Мусею.

Події у новелі відбуваються навесні, коли природа буяє, слухач налаштовується на ліричний настрій: *«Ви ще пам'ятаєте, що то таке весна? Пам'ятаєте небо, синє, глибоке, далеке! Пам'ятаєте, як ляжеш у траву десь, закинеш руки за голову і глянеш у це небо, небо весни? Е!.. Ну, словом, було це навесні. Круг мене кохалося поле, шепотіло, цілувалось... З ким? А з небом, з вітром, з сонцем. Пахло ростом, народженням, щастям руху і життя, змістом суцього...»*

Оповідач їде на підводі разом із контрабандистом Семеном Пустуном. Йому треба перетнути кордон, хоч це й небезпечно.

У повітці герой зустрічає якусь панну із міста. Між утікачем і панною зав'язується легка розмова. Дівчина називає повітку індійським вігвамом (хата з гілок, кори або шкір в індіанців Північної Америки), а свій одяг вважає зовсім не до ситуації. Герою ж, навпаки, усе в ній гармонійне, і він жартівливо починає обсипати її соломною. Діями чоловіка рухає не розум, а інстинкт.

Семен повідомляє, що стражники розшукують якусь панночку й ось-ось прийдуть і до нього. Герої перевдягаються. У розмові дівчина зізнається, що готова навіть застрелити себе, аби не бути заарештованою.

Оповідач і панночка йдуть разом полем серед жита, удаючи з себе простих селян. Вони час від часу зупиняються перепочити або перечекати.

Герой цікавиться, як же звати його нову знайому, однак ім'я вона називає лише перед самим переходом кордону: у випадку її смерті оповідачу треба буде надіслати за адресою такого листа: *«Мусю вбито на кордоні. Вмерла так, як умирають ті, що люблять життя».*

Упродовж усієї оповіді герой розмірковує на вічні теми. Навіщо виникає життя, навіщо існує смерть. Нащо люди живуть на землі, коли вони не можуть дати ради своєму життю, не здатні визначити закон гармонійного співіснування.

Людина має бути частинкою природи, підпорядковуватися її законам, тільки тоді віднайде душевний спокій, позбудеться конфліктів.

Герой гостро відчуває всю абсурдність буття людини, бо навіть кузьки, метелики є вільними у виборі, їм не треба ховатися, адже у їхньому світі немає «незаконнорождених, пашпортів, моралів, уложеній про наказіє». Навіть смерть є частиною цілісної картини природи.

«Великому, прекрасному процесу життя», частка якого — і ліс, і бджоли, і пташки, і юнак, і дівчина, які ніби розчиняються у зеленому рухливому царстві природи, автор протиставляє незайману природу, її прекрасне життя людській моралі як чомусь протиприродному, обтяженому умовностями, лукавістю. Спалах любові у природі — найвищий момент буття.

У лісі Муся й оповідач то біжать, то повзуть, озираючися на кожен шурхіт.

Після успішного перетину кордону під пострілами й уникнення смерті вони, як переможці, святкують радість життя: *«Це було торжество двох великих кузьок; це був вихор життя, який замітає все сміття — «не треба», «не можна»; це було щастя крові, мозку, кісток; це було найвище щастя народження, народження не із сліпими, а з одвертими, видющими очима душі».*

Панна цілує Шехерезаду і просить ніколи її не шукати, бо **щастя — мить**, що має залишитися у їхніх спогадах. Її образ він і досі носить у своїй душі.

Зрозуміло, що, повернувшись до буденного життя серед людей, де діють заборони й умовності, той єдиний щасливий момент назавжди буде стерто. Панна йде далі своїм шляхом, а оповідач сидить посеред поля, оплакуючи в душі своє «осиротіле щастя». Момент щастя — миттєвий: закохані тут же розлучаються навіки, адже щастя, за В. Винниченком, — це «свободна воля», воля від тягара й обов'язку, що є наслідком тривалих стосунків. Справжнє щастя — у миттєвому захваті.

Він не знав, хто вона і звідки, що з нею трапилося потім, але спогади про панночку залишилися із ним назавжди.

Герой пережив певну межову ситуацію, пізнав справжній страх смерті й здобув новий незнаний до того досвід життя і щастя.

У новелі поєднуються ознаки **імпресіонізму** (відтворення мінливих вражень, відтінків, почуттів і кольорів) та **неореалізму**.

Неореалізм — напрям, в основі якого є класичний реалізм. Характерні ознаки: відмова від лінійного наслідування дійсності, додання аналітичності та ліричності, поглиблений психологізм, увага до внутрішнього стану героїв, відсутність простого однозначного розв'язання психологічних колізій, детальний самоаналіз персонажа через внутрішнє мовлення героїв.

Проблематика новели:

- любов і щастя людини;
- мить як вічність;
- філософія людського буття;
- життя і смерть;
- гармонія людини та природи;
- природність душевних і тілесних поривань людини.

У новелі «Момент» В. Винниченко поєднує реалістичне змалювання дійсності й філософський підтекст проплинність часу, про щастя людини, про мить як частинку вічності. Письменник прагнув відшукати модель ідеальної людини у суспільстві, яке не обмежує внутрішньої свободи особистості.

Рекомендована література

1. Володимир Винниченко: Парадокси долі і творчості. Книга розвідок та мандрівок / В. Панченко. К. Твім інтер, 2004. 288 с.
2. Маски опадають повільно / Процюк С.К. Академія. 2011. 304 с.
3. Contrabas Video production. Момент: фільм-екранізація новели В. Винниченка. Режисер О. Тесленко. 13 жовтня 2014 р. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ixKAa5KNktw&t=84s> (08.03.2021)